

**VƏRƏSƏLİK HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİ VƏ
ONUN ELMI-HÜQUQİ TƏSNİFİ MƏSƏLƏLƏRİ****R.S.DÜNYAMALIYEVA***Bakı Dövlət Universiteti**Raisa Dunyamalyeva @ g.mail.com*

Azərbaycan Respublikasının mülki qanunvericiliyinə, eləcə də vərəsəlik hüquq nəzəriyyəsinə görə vərəsəlik üç qaydada həyata keçirilir: qanun üzrə vərəsəlik, vəsiyyət üzrə vərəsəlik, vərəsəsiz əmlak üzrə vərəsəlik. Məhz vərəsəliyin həyata keçirilmə qaydalarından asılı olaraq mülki hüquq ədəbiyyatı vərəsəlik hüquq münasibətlərinin üç növünü fərqləndirir. Məqalə göstərilən vərəsəlik hüquq münasibətlərinin xüsusiyyətlərinə həsr olunub.

Qüvvədə olan Mülki Məcəllədə və digər qanunvericilik aktlarında ifadə olunan müxtəlif hüquq normalarının məcmusu kimi vərəsəlik hüququ mülki hüquq sisteminə yarım sahə statusu əldə edir və onun vərəsəlik münasibətindən ibarət olan özünəməxsus, ayrıca hüquqi tənzimləmə predmeti vardır. Vərəsəlik münasibəti yarım sahə mənasında vərəsəlik hüququnun tərkibinə daxil olan göstərilən normalarla nizama salınır və onun nəticəsində o, vərəsəlik hüquq münasibəti kimi hüquqi forma alır. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu zaman vərəsəlik hüququnun nizamasalma predmetinə daxil olan ictimai münasibətin – vərəsəlik münasibətinin özü vərəsəlik hüquq normaları ilə mülki-hüquqi tənzimlənmə prosesi nəticəsində itmir, əksinə, hüquqi forma olaraq mövcud olmaqda davam edir. Bu isə öz növbəsində belə bir elmi-nəzəri fikir söyləməyə əsas verir ki, vərəsəlik münasibətinin mülki-hüquqi tənzimlənmə mexanizminə aydınlıq gətirməsində vərəsəlik hüquq münasibəti anlayışı vacib rol oynayır. Vərəsəlik hüquq münasibətinin real əhəmiyyəti, həm də bununla şərtlənir ki, onun əsasında yeni hüquq-mülkiyyət hüququ yaranır (8, 128).

Bunlara görə də vərəsəlik hüquq münasibəti vərəsəlik hüququnun əsas anlayışları sırasına daxildir. Ancaq vərəsəlik hüququ üçün son dərəcə əhəmiyyətli anlayış olmasına baxmayaraq vərəsəlik hüquq münasibətinə elmi tərif verilməsinə nadir və epizodik hallarda rast gəlinir.

Vərəsəlik hüququ barədə yazan müəlliflərdən İ.L.Korneyevadan (9, 12) başqa, hüquq ədəbiyyatı səhifələrində müəlliflər tərəfindən vərəsəlik hüquq münasibətinin elmi anlayışının formulə edilməsinə təsadüf olunmur. Bu da öz növbəsində vərəsəlik hüquq elmində, eləcə də sivilistika doktrinasında çatışmazlığın mövcud olmasını nümayiş etdirir. Buna görə də, vərəsəlik hüquq elminin qarşısında duran vəzifələrdən biri məhz vərəsəlik hüquq münasibətinə elmi anlayışın formulə edilməsinə təsadüf olunmur. Bu da, öz növbəsində, vərəsəlik hüquq elmində, eləcə də sivilistika doktrinasında çatışmazlığın mövcud olmasını nümayiş etdirir. Buna görə də, vərəsəlik hü-

quq elminin qarşısında duran vəzifələrdən biri məhz vərəsəlik hüquq münasibətinə elmi tərif verməkdən ibarətdir ki, bununla bağlı diqqəti həmin vəzifənin lazımcına yerinə yetirilməsinə yönəltmək istədik.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, vərəsəliklə bağlı olaraq müəyyən növ ictimai münasibət əmələ gəlir; bu münasibətin vərəsəlik hüquq normaları ilə hüquqi tənzimlənməsi nəticəsində vərəsəlik hüquq münasibəti yaranır. Buna uyğun olaraq vərəsəlik hüquq münasibəti dedikdə, vərəsəlik hüquq normaları ilə tənzimlənən vərəsəlik münasibətinin özü başa düşülür. Şübhəsiz, vərəsəlik hüquq münasibəti vərəsəliklə bağlı olan anlayışdır. Belə ki, vərəsəlik kimi sosial proses və ictimai hadisə mövcud olmazsa, təbii ki, vərəsəlik hüquq münasibətinin özü də yaranmaz, nəinki «vərəsəlik hüquq münasibəti», həm də «miras» «vərəsəlik hüququ» kimi anlayışlar məna və mahiyyət baxımından «vərəsəlik» terminindən əmələ gəlmişdir.

Buna görə də, vərəsəlik hüquq nəzəriyyəsində bu termin əsas və başlıca anlayış hesab olunur. Vərəsəlik hüququnun əsas mənbəyi sayılan Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin X bölməsində vərəsəliyə dolğun və münasib leqal anlayış verilmir. Halbuki həmin bölmənin 62-ci fəslinə daxil olan 1133-cü maddə «vərəsəlik anlayışı» adlanır. Belə adlanmasına baxmayaraq həmin maddədə vərəsəliyin uğurlu leqal tərifi deyil, əslində vərəsəliyin əsasları müəyyən olunur ki, bu halı qanunvericinin qüsuru hesab etmək olar.

Vərəsəliyə elmi tərif verməmişdən qabaq ona xas olan mühüm xüsusiyyətləri, onu xarakterizə edən əsas əlamətləri və başlıca xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməyə çalışılmalı və təşəbbüs göstərilməlidir.

Hüquq ədəbiyyatı səhifələrindən vərəsəliyin xarakterik əlamətlərinin üzə çıxarılmasına və aşkar edilməsinə müəlliflər xüsusi diqqət yetirir, kifayət dərəcədə elmi səy göstərirlər.

Vərəsəliyin birinci əlaməti ondan ibarətdir ki, onun vasitəsilə ölmüş fiziki şəxsin hüquq və vəzifələri onun şəxsiyyətinin davamçıları kimi başqa şəxslərə /və ya başqa şəxsə/ keçir (11, 595).

Burada qeyd olunmalıdır ki, vərəsəlik ölmüş fiziki şəxsin bütün hüquq və vəzifələrinin başqa şəxslərə /və ya başqa şəxsə/ keçməsidir. Belə ki, fiziki şəxsin ölümü həmin şəxsin malik olduğu siyasi, əmək və digər qeyri-mülki hüquq və vəzifələrin xitam edilməsinə səbəb olur və buna görə də, onlar vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə /və ya başqa şəxsə/ keçmir. Hüquq ədəbiyyatında düzgün olaraq göstərilir ki, ölmüş şəxsin inzibati, dövlət və digər münasibətlərdən irəli gələn hüquq və vəzifələri, əgər mülki-hüquqi məzmununa malik olmazsa, vərəsəlik qaydasında başqa şəxslərə keçə bilməz (13, 24). Buna görə, vərəsəliyə ölmüş şəxsin hüquq və vəzifələrinin başqa şəxslərə /və ya başqa şəxsə/ keçməsi kimi elmi anlayış verən B.S.Antimonovun və digərlərinin mövqeyi ilə çətin razılaşmaq olar (2, 46).

Deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, vərəsəliyin köməyi ilə başqa şəxslərə yalnız mülki hüquq və vəzifələr keçir. Lakin vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə əhatə dairəsi kifayət dərəcədə geniş olan mülki hüquq və vəzifələrin hamısının keçməsi mümkün deyil. Belə ki, sivilistika elmində mülki hüquqlar məzmununa görə iki növə bölünür - əmlak hüquqları və qeyri-əmlak hüquqları, məzmun baxımından mülki vəzifələrin də iki növü fərqləndirilir - əmlak vəzifələri və qeyri-əmlak vəzifələri. Bir qayda olaraq, vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə /və ya başqa şəxsə, ölmüş/ şəxsin əmlak hüquqları və əmlak vəzifələri keçir (12, 661). Bununla yanaşı, ölmüş şəxsin elə əmlak hüquqları və vəzifələri vardır ki, şəxsi xarakter daşdığına və həmin şəxsin

şəxsiyyəti ilə qırılmaz surətdə bağlı olduğuna görə ölüm hadisəsi belə hüquq və vəzifələrin ləğvinə gətirib çıxarması səbəbindən onların başqa şəxslərə keçməsi mümkün olmur. Söhbət ölmüş şəxsin o əmlak hüquq və vəzifələrindən gedir ki, həmin şəxs hələ sağlığında ikən onları başqa şəxslərə verə bilməzdi (10, 632; 15, 443; 16, 476).

O ki, qaldı ölmüş vətəndaşın qeyri-əmlak hüquq və vəzifələrinə, qeyd etmək lazımdır ki, həmin şəxsin şəxsi keyfiyyətləri ilə bağlı olduğuna görə ölüm hadisəsi onların ləğvinə səbəb olur, dərc olunmuş belə hüquq və vəzifələr isə nə vərəsəlik əsasında, nə də hər hansı yolla başqa şəxslərə keçə bilər. Digər tərəfdən, qeyri-əmlak hüquq və vəzifələrin şəxsi xarakterinə malik olması səbəbindən onları konkret şəxsin özündən ayıraraq başqalarına vermək mümkün deyil. Buna görə də, şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəzifələrin başqa şəxslərə vərəsəlik qaydasında keçməsi mümkün olmur, istisna edilir.

Bununla bərabər, ölmüş şəxsin elə şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəzifələri vardır ki, belə hüquq və vəzifələr əmlak xarakterli olmadıqlarına baxmayaraq müstəsna hallarda vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə keçir. Başqa sözlə, qanunda birbaşa nəzərdə tutulduğu hallarda və yaxud miras qoyan şəxsin iradəsi həm şəxsi qeyri-əmlak hüququnun, həm də şəxsi qeyri-əmlak vəzifəsinin vərəsəlik qaydasında başqa şəxslərə keçməsinə yol verilir. Bu da B.S.Antimonovun və K.A.Qravenin söylədiyi belə bir fikrin dəqiq olmadığını təsdiqləyir ki, guya şəxsi qeyri-əmlak vəzifələri bir qayda olaraq, vərəsəlik üzrə keçmir (2, 48).

Vərəsəlik əsasında şəxsi qeyri-əmlak vəzifəsinin də keçməsi barədə bir az qabaqda söylədiyimiz fikir, həm də eyni zamanda V.A.Ryasentsevin vərəsəliyə natamam və yarımçıq şəkildə elmi anlayış verməsini izə çıxarır, sübut edir.

V.A.Ryasentsevə görə vərəsəlik dedikdə əmlak hüquq və vəzifələrinin, habelə bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının başqa şəxslərə keçməsi başa düşülür (14, 5).

Göründüyü kimi, müəllif verdiyi elmi tərifi şəxsi qeyri-əmlak vəzifəsinin adını çəkmir və bu kimi dolay yolla birbaşa olmasa da, belə vəzifənin vərəsəlik əsasında keçməsi fikrini inkar edir. Bəzi müəlliflər vərəsəliyə elmi anlayış verərək göstərirlər ki, vərəsəlik zamanı başqa şəxslərə ölənlərin həm də bəzi vəzifələri keçir (17, 474). Lakin bu fikrin dəqiq olmamasını xüsusi olaraq sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Belə ki, vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə ölənlərin sadəcə olaraq vəzifəsi yox, onun əmlak vəzifələri, habelə bəzi şəxsi qeyri-əmlak vəzifələri keçir.

Bəzi müəlliflər qeyd edirlər ki, ölmüş şəxsin mülki hüquq və vəzifələrinin başqa şəxslərə keçməsi vərəsəlik adlanır (18, 467). Vərəsəliyə bu cür elmi anlayış verilməsi də zənn edirik ki, düzgün məntiqə söykənmir. Belə ki, həmin müəlliflər əsassız olaraq ölmüş şəxsin bütün mülki hüquq və vəzifələrini vərəsəliyin predmeti hesab edirlər. Halbuki, vərəsəliyin predmeti qismində ölmüş şəxsin bütün mülki hüquq və vəzifələrinin hamısı deyil, yalnız onların müəyyən hissəsi, yəni əmlak hüquq və vəzifələri, habelə bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəzifələri çıxış edir. Həmin müəlliflər nəzərə almırlar ki, mülki hüquq və vəzifələrin bəzi növləri vərəsəliyin predmeti ola bilməz. Şübhəsiz, ölmüş şəxs sağlığında elə mülki hüquqlara malik ola və vəzifələr daşıya bilər ki, onların qanunun yol verməsinə və digər mülahizələrə görə vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə keçməsi mümkün ola bilməz.

Vərəsəliyin ikinci əlaməti ondan ibarətdir ki, o, fiziki şəxsin mülki hüquq sferasında hüquqi varislik formasıdır. Buna görə, V.N.Sinaykin, L.A.Dulneva, K.İ.Serebrovski və digərləri «vərəsəlik» termininə sinonim kimi «vərəsəlik varisliyi» və ya «vərəsəlik hüquq varisliyi» kimi eyni mənalı anlayışlar işlədirlər (17, 546; 18, 41), bu

da təsadüfi xarakter daşımır. Belə ki, şəxs öldükdə onun əmlak hüquq və vəzifələri və bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəzifələri başqa şəxslərə hüquqi varislik qaydasında keçir. Bu, onu ifadə edir ki, şəxsin ölümü ilə onun bu kimi hüquq və vəzifələri başqa şəxslərə öz məzmununu və xarakterini dəyişmədən keçir ki, həmin şəxslər hüquq və vəzifələrin subyekti /daşıyıcısı/ kimi ölmüş şəxsin yerini tuturlar, bunun nəticəsində hüquq və vəzifələrin daşıyıcısı olan şəxsin ölməsinə baxmayaraq onlar mülki dövriyyədə mövcud olmaqda davam edir ki, buna varislik kimi vacib vasitənin köməyi ilə nail olunur və şəxsin başqa şəxslərə hüquqi varisliyi üzrə həm hüquqları, həm də vəzifələri keçir. Başqa sözlə, vərəsəlik zamanı nəinki hüquqların, həm də vəzifələrin varisliyi mövcud olur. Buna görə də, E.A.Rossenin belə bir fikri ilə razılaşmaq olmaz ki, şəxsin ölümü nəticəsində onun əmlak hüquqlarının, habelə bu hüquqların həyata keçirilməsi üçün lazım olan şəxsi hüquqların başqa şəxslərə keçdiyi hallarda hüquq varisliyi yaranır.

Elə hallar vardır ki, şəxsin ölümündən sonra hüquq və vəzifələr başqa şəxslərə keçə bilər. Vərəsəliyi bu kimi hallardan məhz hüquq varisliyi kimi xarakterik əlamətin köməyi və vasitəsilə ayırmaq, onlar arasında hədd qoymaq olar. Belə ki, əgər şəxsin ölümündən sonra bu və ya digər hüquq başqa şəxslərə hüquqi varislik qaydasında keçərsə, söhbət yalnız vərəsəlikdən gedə bilər. Əksinə, şəxsin ölümündən sonra müəyyən hüququn başqa şəxslər tərəfindən əldə olunması hüquqi varislik əsasında həyata keçirilmədiyi məqamlarda isə, əlbəttə, vərəsəlik hadisəsi baş vermir. Odur ki, vərəsəliyə anlayış verərkən bu anlayışda ölmüş şəxsin hüquq və vəzifələrinin başqa şəxslərə hüquq varisliyi qaydasında keçməsi vacib element və xarakterik əlamət kimi mütləq göstərməli, hökmən nəzərə alınmalıdır. «Şəxsin ölümündən sonra hər hansı hüquq, məsələn, müəyyən məbləğlə pul almaq hüququ başqa şəxslərə: hüquq varisliyi qaydasında keçməzsə onda:

- birincisi, həmin hüququn başqa şəxslərə keçməsi ilə bağlı yaranan münasibətlər vərəsəlik qanunvericiliyi ilə tənzimlənmir, yəni hüququn əldə olunmasına vərəsəlik hüquq normaları tətbiq və şamil olunmur; ikincisi, həmin hüquq qanun üzrə vərəsəlik zamanı miras paylarına hesablanmır; üçüncüsü həmin hüquq vəsiyyət üzrə vərəsəlik zamanı məcburi pay hesablanarkən nəzərə alınmır (18, 476).

Əgər vərəsəliyə xas olan xarakterik əlamətləri nəzərə alsaq, guman edirik ki, hər iki əlamət birlikdə Azərbaycan Respublikası vərəsəlik hüququnun əsas və başlıca məsələsi sayılan vərəsəliyə anlayış vermək üçün kifayət edir. Bununla bağlı Mülki Məcəllədə vərəsəliyin leqal tərifini və normativ definisiyasının göstərilməsini təklif və tövsiyə edirik.

Fikrimizcə, qanunvericinin belə addım atması həm vərəsəlik qanunvericiliyinin inkişafı və təkmilləşdirilməsi nöqtəyi-nəzərindən, həm əhəmiyyəti olan bir sıra nəzəri və praktiki məsələnin hüquqi həlli baxımından, həm də mübahisə sevən müəlliflər arasında elmi polemikanın qarşısını almaq cəhətdən faydalı olardı. Bunun üçün, ilk növbədə, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin X bölməsinin, XII fəslinin 1133-cü maddəsinin adı dəyişdirilərək «vərəsəliyin anlayışı, əsasları və hüquqi tənzimlənməsi» kimi sözlərlə ifadə olunmalıdır, çünki həmin maddədə birincisi, vərəsəliyə leqal anlayış verilir; ikincisi, vərəsəliyin əsasları göstərilir; üçüncüsü, vərəsəliyin hansı faktlarla hüquqi tənzimlənməsinə toxunulur. İkinci tərəfdən Mülki Məcəllənin 1133-cü maddəsinin 1-ci bəndinin mətnindən «əmlak» sözü çıxarılmalı, «əmlak hüquq vəzifələri, habelə bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəziyyəti» sözləri daxil edilməlidir. Ona görə ki, çoxcəhətli və müxtəlif aspektli anlayış olan, buna görə də bir

sıra mənada istifadə olunan «əmlak» terminini qanunverici həmin bəndin mətnində hüquqi cəhətdən dəqiq işlətmir. Belə ki, əgər göstərilən bəndi Mülki Məcəllənin 135-ci maddəsinin 2-ci bəndi ilə tutuşdursaq, qanunvericinin hüquqi cəhətdən qeyri-dəqiqliyə yol verməsini müəyyən etmək mümkün olar.

Mülki Məcəllənin 135-ci maddəsinin 2-ci bəndinə görə, əmlak anlayışına əşya və qeyri-maddi əmlak nemətləri daxildir. Qeyri-maddi əmlak nemətləri dedikdə, əmlak hüquqları (1, 660), əmlak hüquqları dedikdə isə qeyri-maddi əmlak /qeyri-maddi əşya/ başa düşülür. Qeyri-maddi əmlak dəyəri olan və pulla qiymətləndirilə (1, 111) bilən hüquqlar deməkdir ki (5, 218), Amerika hüquq doktrinası buraya maddi cəhətdən mövcud olmayan əmlakı, məsələn patentə olan hüququ və s.-ni aid edir.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 135-ci maddəsinin 2-ci bəndinə görə əmlak anlayışına daxil edilir: maddi əmlak və qeyri-əmlak vəzifəsi aiddir. Ancaq vərəsəlik zamanı məlum olduğu kimi, ölmüş şəxsin başqa şəxslərə təkcə maddi əmlak /əşyası/ və qeyri-maddi əmlak /əmlak hüquqları/ deyil, həm də əmlak və bəzi şəxsi qeyri-əmlak vəzifəsi keçir. Buna görə də, formal məntiq baxışından uyğunsuzluq və ziddiyyət yaşandığı üçün Mülki Məcəllənin 135-ci maddəsinin 1-ci bəndində «əmlak» anlayışından istifadə edilməməlidir.

Məhz bu səbəbdən, bəzi müəlliflərin (3, 7) vərəsəliyə ölmüş şəxsin əmlakının başqa şəxslərə keçməsi kimi anlayış verməsini hüquqi cəhətdən formal məntiq baxımından düzgün hesab etmək olmaz.

Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 1113-cü maddəsinin 1-ci bəndini aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif etmək olardı: «maddə 1133.Vərəsəliyin anlayışı, əsasları və hüquqi tənzimlənməsi.

1133.1 Vərəsəlik ölmüş fiziki şəxsin /miras qoyanın/ əmlak hüquq və vəzifələrinin, habelə bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəzifələrinin başqa şəxslərə /vərəsələrə/ hüquq varisliyi qaydasında keçməsidir. Bu hüquq və vəzifələr həmin şəxslərə qanun üzrə və ya vəsiyyət üzrə və ya hər iki əsasda keçir».

Bu bəndin mətnindəki birinci cümlədə vərəsəliyin leqal anlayışı, qanunvericilik səviyyəsində normativ tərifini formulə edilir; ikinci cümlədə isə vərəsəliyin əsasları göstərilir və bununla o, geniş mənada işlədilir. Belə ki, əgər vərəsəlik vəsiyyət üzrə həyata keçirilirsə o, məhdud mənada ifadə edir. Yox, əgər şəxsin ölümündən sonra onun əmlak hüquq və vəzifələri, habelə bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquq və vəzifələri başqa şəxslərə qanun üzrə və vəsiyyət üzrə vərəsəlik yolu ilə keçərsə, buna geniş mənada vərəsəlik deyilir (7, 74). Qanunverici 1133-cü maddənin 1-ci bəndində vərəsəlik anlayışından məhz geniş mənada istifadə etmişdir.

Qeyd etdiyimiz kimi, ölmüş şəxsin başqa şəxslərə vərəsəlik qaydasında bütün mülki hüquq və vəzifələrinin hamısı keçmir; elə hüquq və vəzifələr vardır ki, həmin hüquq və vəzifələrin daşıyıcısı olan fiziki şəxs öldükdən sonra onların hüquqi taleyi müxtəlif cür həll edilir, məsələn fiziki şəxs vəfat etdiyi anda həmin hüquq və vəzifələrin mövcudluğuna xitam verilir və s. Hesab etmək olar ki, ölənlərin vərəsəlik əsasında başqa şəxslərə keçməsi mümkün olmayan hüquq və vəzifələrin təxmini siyahısının qanunvericilik qaydasında verilməsi məqsədəuyğun olardı. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1133-cü maddəsinin 1-ci bəndinin mətninə qanunverici tərəfindən belə bir abzas əlavə olunmasını təklif etmək olardı: «1133.1 şəxsi xarakterli və ölmüş fiziki şəxsin /miras qoyanın/ şəxsiyyəti ilə qırılmaz surətdə bağlı olan hüquq və vəzifələrin /həyat və ya sağlamlığına vurulmuş zərərin əvəzini almaq, aliment almaq, pensiya və sosial sığorta müavinətlərini almaq və digər

hüquqların, habelə aliment ödəmək müəlliflik müqaviləsi üzrə əsər yaratmaq, həyat və sağlamlığa vurulmuş zərərin əvəzini ödəmək, əmək müqaviləsi üzrə öhdəliyi yerinə yetirmək və miras qoyanın şəxsən iştirakı olmadan icrası mümkün olmayan digər vəzifələrin/ vərəsəlik üzrə keçməsinə yol verilmir. Qanunvericilik yol vermədiyi hallarda da hüquq və vəzifələrin vərəsəlik qaydasında keçməsi istisna edilir».

Qeyd etmək lazımdır ki, miras qoyan vərəsəlik hüquq münasibətinin subyekti olmasa da, o, həmin münasibətin yaranma şərtlərini müəyyənləşdirmək baxımından əhəmiyyətli fiqur sayılır. Təkcə bunu demək kifayətdir ki, miras qoyanın ölümü hüquqi fakt rolunu oynayaraq vərəsəlik hüquq münasibətinin yaranmasına səbəb olur. Təsadüfi deyildir ki, vərəsələrin vərəsəlik hüquq münasibəti çərçivəsində mirası qəbul etmək kimi vacib subyektiv vərəsəlik hüququnun yaranmasını qanunvericilik bu kimi hüquqi faktla əlaqələndirir. Vərəsəlik hüquq münasibətinin özü isə mahiyyətcə, mülki hüquq və vəzifələrin miras qoyandan vərəsələrə keçməsinə hüquq varisliyinə yönəlmişdir. Miras qəbul etdikdən sonra vərəsələr miras qoyanın əvvəllər sağlığında subyekti olduğu həmin hüquq münasibətinin /məsələn, mülkiyyət, müqavilə və digər hüquq münasibətlərinin/ iştirakçısı rolunda çıxış etməyə başlayır. Nəticədə müvafiq hüquq münasibətinin subyekti dəyişir, miras qoyan vərəsə ilə əvəz olunur (18, 470) .

ƏDƏBİYYAT

1. Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikasının mülki hüquq kursu, 4 cildə, I c., II nəşr. Bakı: Digesta, 2008, 943 s.
2. Антимонов Б.С., Граве К.А. Советское наследственное право. М.: Госюриздат, 1955, 540 с.
3. Амфитеатров Н.Н., Солодилов А.П. Право наследования в СССР. М.: Министерство Юстиции СССР, 1948, 620 с.
4. Антимонов Б.С., Граве К.А., Рясенцев В.А. Наследования по закону по завещанию в СССР. М.: Знание, 1972, 857 с.
5. Бушев А.Ю., Макарова О.А., Понондопуло В.Ф. Коммерческое право зарубежных стран: Учебник. М.: Питер, 2003, 750 с.
6. Гражданское право. Учебник в 2-х т. Т. I /Отв.ред. Е.А.Суханов. М.: БЕК, 861 с.
7. Грудина Л.Ю. Наследование в /вопросах и ответах/. М.: Бератор-Пресс, 2002, 300 с.
8. Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. М.: Ленинградский Университет, 1949, 480 с.
9. Корнеева И.Л. Наследованное право Российской Федерации. Учебное пособие. М.: Юрист, 2003, 870 с.
10. Комментарий к Гражданскому Кодексу / Отв. ред. С.Н.Братусь, О.Н.Садиков. М.: Юрид.лит., 1982, 632 с.
11. Л.Жюддио де Ла Мофаньер. Гражданское право Франции. В 2-х т. Т. I М.: Юрид.лит., 1960, 580 с.
12. Научно-практический комментарий к ГК РСФСР / Под.ред. Е.А.Рясенцева. М.: Юрид.лит., 1966, 870 с.
13. Никитюк П.С. Наследственное право и наследственный процесс. Кишинев: Кишиневский Университет, 1973. 470 с.
14. Рясенцев В.А. Наследование по закону и по завещанию в СССР. М.: Знание, 1972, 625 с.
15. Советское гражданское право. Учебник в 2-х частях, часть II. / Под.ред. В.Т.Смирнова, Ю.К.Толстого, А.П.Юрченко. Л.: Ленинградский Университет, 1982, 765 с.
16. Советское гражданское право. Учебник в 2-х т. Т. II / Отв. ред. В.П.Грибанов, С.М.Корнеев. М.: Юрид.лит., 1980, 850 с.

17. Синайкин В.Н. Русское гражданское право. М.: Статус, 2002, 920 с.
18. Советское гражданское право. Учебник /Отв.ред. В.П.Грибанов, С.М.Корнеев. М.: Юрид.лит., 1970, 890 с.

**НАСЛЕДСТВЕННО-ПРАВОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ
И ВОПРОСЫ НАУЧНО-ЮРИДИЧЕСКОЙ КЛАССИФИКАЦИИ**

Р.С.ДУНЬЯМАЛЫЕВА

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется наследственное отношение как предмет регулирования гражданского права, в частности, наследственного права. В связи с этим делаются некоторые предложения по совершенствованию гражданского законодательства относительно понятия наследования и перехода имущества умершего лица (наследодателя) к другим лицам (наследникам).

THE INHERITENCE RIGHT AND ITS SCIENTIFIC-LEGAL CLASSIFICATION

R.S.DUNYAMALIYEVA

SUMMARY

The heritable relations are analysed as the object of the regulation of the right to citizenship specially as the right heritage. In connection with this some suggestions are presented to perfect the civil legislation concernino the conception of inheritance and the pass of the died person's (legator) property to other persons (heir or heiress).